

Prema njegovu mišljenju, ima samo petnaestak redatelja koji to mogu. Prostor djelovanja takvih kuća se smanjuje svakim danom. Tako se za njega postavilo pitanje što mu je namjera. Hoće li i dalje pokušati naći materijal za taj mali broj, koji će onda iz godine u godinu po nekom redoslijedu ponavljati ili će svoj interes okrenuti manjoj kući, u kojoj će onda moći ostvariti svoje kazališne želje i namjere.

Airan Berg počeo je svoj kazališni vijek u Broadwayu. Došao je u Beč i neko vrijeme radio kao asistent režije u Burgtheatru. Prije nego što je preuzeo Schauspielhaus djelovao je i u neovisnim manjim grupama. Sada preuzima još obimniju obvezu, postaje umjetnički voditelj projekta Linz – europski grad kulture.

Velika je razlika u vodenju jedne kazališne kuće koja je određena svojim prostorom i za koji se mora tražiti njegova specifična rješenja. Schauspielhaus je bio izuzetan kazališni prostor koji je pružao velike scensko-tehničke i izvođačke mogućnosti. Jedna od dramaturških osobitosti toga projekta bilo je i to da skoro nijedna predstava nije igrana u istovjetnom scenskom rasporedu. Na taj smo način postizali da smo i mi i publika uvijek iznova zatečeni novim odnosima koje smo otkrivali u našem kazalištu. To je bila igra s prostorom u kojem smo se i sami zatjecali iznenađenim. U glavnom gradu kulture nema određenog prostora. Taj se prostor za igranje mora uvijek nanovo ostvarivati. Cijeli je grad kazališni prostor. Tu se ne radi samo o ljudima koji pokazuju interes za kulturu. Mi moramo publiku proširiti na širi krug ljudi. To se postiže raznim akcijama uključivanja svih slojeva društva. Publika je cijeli grad i svi od toga nešto očekuju, bilo umjetnici, bilo građani. Ispuniti sva očekivanja za nas je velik izazov. To je isto tako oblik dramaturgije. Ja sada pokušavam ući u misaoni sklop kazališnih kuća u Linzu i sve to uskladiti sa širokim prostorom, s cijelim gradom u okviru kojeg se sve ovo odvija. Moram se baviti raznim oblicima stvaranja, od pronalaženja glavnih točaka interesa do kuratorskog djelovanja, izabiranja i organiziranja gostovanja, sve do produkcija. Sve mi to predstavlja veliko veselje i siguran sam da će mi to iskustvo na kraju projekta osobno veoma mnogo značiti te da će mi otvoriti nove horizonte.

Andreas Beck će u Schauspielhaus vratiti ulogu dramaturga. Razlog leži u cilju koji si je on postavio preuzimajući ulogu voditelja Schauspielhaus. Nastaviti će raditi na stvaranju novih tekstova koji bi se tu trebali

izvoditi i, kako sam kaže, ne može više sve raditi sam.

Ono što je, nadam se, jasno iz ovog razgovora jest jasna predstava i Berga i Becka o ulozi dramaturginje ili dramaturga u raznim oblicima kazališnog djelovanja. Ne postoji mogućnost općeg određenja njezina ili njegova mjesta u današnjem kazalištu. Ta je uloga, kao što smo na početku čuli, “elastična”. U svakom slučaju je, bez obzira u kojim se okvirima odvija i kakvu težinu u pojedinom kazališnom pojavljivanju ima, pojava neizbježna u današnjem kazalištu. I Beck i Berg slažu se u tome da u više ili manje skrivenom obliku, jasnije ili ne, zvali je mi dramaturgijom ili je označivali nekim drugim pojmom, njezina uloga uvijek služi ostvarivanju kazališnog čina – pojedinačnoj predstavi ili nizu predstava jednog kazališta.

<http://www.burgtheater.at/Content.Node2/intro.php>
<http://www.schauspielhaus.at/>
<http://www.linz09.at/de/index.html>

ALJA PREDAN

PROFESIJA PODRUGLJIVA NADIMKA “DJEVOJKJA ZA SVE”

U dugogodišnjoj dramaturškoj praksi, tek sam nedavno doživjela da me je gledateljica pisanim putem izgrdila i svalila na mene svu krivicu za, po njezinoj ocjeni, neuspjelu i nekomunikativnu predstavu. Redatelja kao potencijalnog “sukrivca” nije ni spomenula. Razmišljajući o tome, bila sam zapravo počašćena – konačno mi je uspjelo izići iz anonimnosti. Premda uz pomoć prijekora.

Među inozemnim kolegama, posebno onima koji su nam zbog nekadašnje države još uvijek blizu, već dugo vrijedi uvjerenje kako dramaturg u slovenskom kazalištu ima značajnu, povremeno i odlučujuću funkciju. Jednim dijelom doista je tako, ali ova se profesija nipošto nije u punoj mjeri otresla pejorativna prizvuka, odnosno podrugljiva nadimka “djevojke za sve”.

Dramaturgova se uloga u slovenskom kazalištu profilirala i etablirala još na samom začetku kazališne profesionalizacije, odnosno dolaskom na mjesto dramaturga Drame SNG-a Otona Župančiča, pjesnika i prevoditelja, sezone 1912./13. Bio je to prvi spomen formalnog određenja funkcije dramaturga u kazališnom procesu. Župančič je kao iznimna kazališna i literarna osobnost, posve prirodno, svoje dramaturške zadatke proširio na umjetničko-vodstvene. Otada su slovensko kazalište tako reći neprekidno obilježavale utjecajne kazališne osobnosti i najvjerojatnije otuda proizlazi značenje i težina koju dramaturg ima u ovom prostoru. Spomenimo samo Josipa Vidmara i Milana Skrbinška prije Drugoga svjetskog rata, a poslije Lojza Filipčiča, Dušana Moravca, Tarasa Kermaunera, Bojana Štiha, Marka Slodnjaka, Dominika Smolea, Igora Lamperta, Blaža Lukana itd. U posljednje se vrijeme profesija dramaturga u potpunosti

feminizirala pa u svim institucijama prevladava plejada dramaturginja.

Pri tome ne treba smetnuti s uma činjenicu da je pri ustanovljavanju Akademije za kazalište, 1946., istodobno s katedrama za glumu i režiju ustanovljena i katedra za dramaturgiju, gdje su niz godina predavali znamenita tri “K” – Kalan, Koblar, Kralj. Oni su utrljali pedagoški put dramaturškoj profesiji i utemeljili ga na teorijskoj dramaturgiji, s pripremom za profesiju dramaturga praktičara unutar kazališne institucije. Na žalost, poslije, u vrijeme kad se katedra razvijala i dopunjavala, ljubljanska se Akademija nije odlučila za mogućnost kreativnog pisanja, kako bi to danas nazvali. Ne samo stoga, ali u velikoj mjeri i zato, mlada se slovenska dramatika danas s teškoćom izvlači iz nezgoda pri svladavanju zanata, razvijanju, rastu i postavljanju u prostor. (Kao već toliko puta ponavljen dokaz toga da je pisanje drame znanat odnosno znanje, koji navodim i ovdje, jest etimološki izvor engleskoga termina *playwright*, koji označava obrtnika, proizvođača, graditelja kazališnog komada, a ne pisca ili zapisivača.)

Funkcije dramaturga su se kroz povijest prilično mijenjale, a isto tako su se s razvojem modificirale i ingerencije. Blaž Lukan u svojoj knjizi (*Slovenska dramatur-*

gija, Slovenski kazališni muzej, 2001.) uspostavlja tri medaša u razvoju slovenske dramaturgije, a tomu je analogan i razvoj dramaturgove uloge.

Oton Župančič obavljao je trojnu funkciju dramaturga, dramatičara i lektora, ujedno idejno i estetski usmjeravajući ljubljansku Dramu gotovo petnaest godina pa slovi kao neka vrsta simbola slovenske dramaturgije.

Drugi stup predstavlja osobnost Lojzeta Filipiča, koji je sudbonosno obilježio dvadeset poratnih godina slovenskoga kazališta, profilirajući ga u moderno europsko kazalište i razvijajući ujedno neobično suptilan i blizak odnos prema kreativnom procesu nastajanja predstave te skrbeći angažirano za repertoar i širu ulogu kazališta u kojem je djelovao i u kojem je sagorio.

PREMIJERE

FESTIVALI

OBLJETNICE

RAZGOVOR

GLAZBENI

TEATAR

ESEJ

TEMAT

GAVRAN U

PARIZU

IZ STRANIH

ČASOPISA

TEORIJA

IZ POVIJESTI

NOVE

KNJIGE

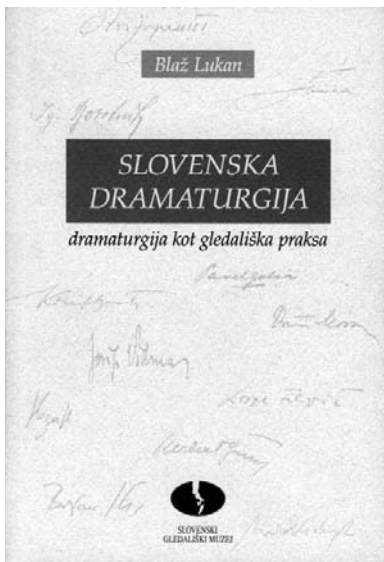
DRAME

Marko Slodnjak pak predstavlja treću prelomnicu u povijesti slovenske dramaturgije, najjače se identificirajući s kazalištem unutar kojega je djelovao, kao i s njegovim manifestacijama. Lukan ga shvaća kao "poosobljenu radikalizaciju dramaturškoga kolektivizma".

Prema Lukanovu mišljenju, dramaturgija je istodobno unutarnja i objektivna, repertoarna i izvedbena, institucionalna i intimna, omogućava i reflektira predstavu, odnosno kazalište u cjelini. Današnja uloga i zadaci dramaturga razlikuju se kako po osobnosti dramaturga, tako i umjetničkih direktora, odnosno intendantata s kojima ovi surađuju. Pogledajmo malo podrobnije zadatke, kako su ih odredili Patrice Pavis (1994.) i Bojan Štih (1981.).

Pavis pod odrednicom *dramaturga* između ostalog podrazumijeva: "Otkad je dramaturg dobio kućne ovlasti u kazalištu (u Francuskoj, donedavno još uvijek sporne), zadužen je:

- za izbor djela koja će biti uvrštena u repertoar, s obzirom na aktualnost ili druge aspekte i za oblikovanje prikupljenih tekstova namijenjenih određenom uprizorenju
- za istraživanje dokumentacije o određenom djelu i u vezi s njim, povremeno i za uređivanje dokumentarne kazališne knjižice (pri čemu nastoji ne otkriti sve, kako se pokazuje u slučaju tekstova nekih kazališnih knjižica)
- za priređivanje ili modifikaciju teksta koji može prevesti sam ili u suradnji s redateljem
- za artikulaciju smisla i interpretacije koje upisuje u globalni (društveni, politički itd.) projekt
- za kritično promatranje, jer je njegov pogled "svježiji", povremeno upada u iskušenja, dnevno se suočavajući s radom na sceni (dramaturg je, prema tome,

prvi unutarnji kritičar predstave koja se pripravlja f) za osiguranje veze s potencijalnom publikom.

Dramaturg, kojega su dugo shvaćali kao nekorisna, odnosno vezana samo uz rad za stolom, stiješnjava u sendvič između glumca i redatelja, konačno je ušao u umjetničku ekipu. Iako danas neki redatelji osporavaju dramaturšku analizu u brehtovskom smislu, dramaturgov utjecaj na režiju nije moguće poricati, kako u pripremi, tako i u konkretnom uprizorenju (pri glumčevoj igri, koherentnosti izvedbe, usmjeravanju recepcije itd.). Već prilično dugo njegova uloga nije u nadzoru nad ideološkim diskursom, nego u pomoći redatelju pri njegovu traženju mogućih smislova djela." (Patrice Pavis, *Kazališni rječnik*, Knjižnica MGL, 1997.)

Bojan Štih je, recimo, funkciju dramaturga u SLG-u Celje, odredio zadatak umjetničkog direktora, odnosno kombiniranu ulogu umjetničkog direktora i dramaturga:

- izbor repertoara, globalna programska politika
- izbor umjetničkog ansambla za realizaciju programa
- izbor glumačkog ansambla za realizaciju tog programa

d) analize, nadzor nad probama, kontrolne (kontrolna proba cca 10 dana prije premijere na koju dođu dramaturzi i javno izraze primjedbe i pohvale, op. prev.) i bliska suradnja s redateljima, glumačkim ansambлом itd. (Uzeto iz Blaž Lukan, *Slovenska dramaturgija*, Slovenski gledališki muzej, 2001.)

Stoga nije bilo neobično da je Štiha na mjestu umjetničkog vode tada zamijenio Igor Lampert, koji je svojim umjetničko ambicioznim i repertoarno dalekovidnim programom krajem sedamdesetih postavio celjsko kazalište u sam vrh tadašnjega jugoslavenskoga kazališta. Praksa dramaturg-umjetnički direktor još je i danas relativno česta, osobito u institucionalnim kazalištima. Sama sam je obavljala prije dvadesetak godina u PDG-u Nova Gorica, u Mariboru su tada kao i danas radili kolege Tone Patrljčić i Vili Ravnjak, u Mladinskome gledalištu Tomaž Toporišič, u Celju Blaž Lukan, a danas Tina Kosi, u Kranju još uvijek Marina Postrak.

Aktivni dramaturzi danas u kazalištima nemaju više tako sveobuhvatnu poziciju kako su je razumijevali Pavis ili Štih – njihova se uloga prilično specijalizirala.

Posebno se usmjerila na konkretn rad na unaprijed određenim predstavama i na uređivanje kazališnih knjižica – koje su u biti knjižice s nizom teorijskih priloga, obvezatnim tiskanim igranim tekstom i opširnim slikovnim gradivom – te drugih kazališnih publikacija (recimo Knjižnice MGL-a, koju sam uz ostali dramaturški posao uređivala petnaest godina).

Zanimljivo je da se, za razliku od relativno važne uloge dramaturga u institucijama, rijetko uspio razviti kreativni tandem redatelj-dramaturg, kakav poznajemo iz zlatnoga doba njemačkoga kazališta, recimo Peter Stein-

Intendanti pak pokazuju manje povjerenja u suradnju s dramaturgom pri estetskom usmjeravanju kazališne kuće, repertoarnim zahtovima ili eventualnom sprječavanju potencijalnih estetskih promašaja. Kazalište se danas više priklanja volji, preferencijama i zahtjevu redatelja, koji su uvijek individualni i u određenoj mjeri egoistični, a manje je naklonjeno dramaturgovoj viziji koja je načelno globalnija, kolektivno upućena i usmjerena k strateškoj misiji repertoarnog profiliranja određene kuće.

Botho Strauss, ili Roberto Ciulli-Helmut Schäfer. Jedini trenutačno istaknut zanimljiv kreativni tim predstavlja dvojac Jernej Lorenci-Nebojša Pop Tasić.

Budući da su slovenska institucionalna kazališta kao i neovisne grupe, pogotovo plesne, potpuno prihvatile instituciju dramaturga i znale je u priličnoj mjeri upotrijebiti, dramaturg je postao ključni dio umjetničke ili institucionalne ekipe. Skoro sve kazališne kuće zapošljavaju dramaturge, kao i opera, a do jedinog formalnog ukiduća radnog mjesta dramaturga nakon Drugoga svjetskog rata došlo je u Lutkarskom kazalištu, kada je umjetničko vodstvo kazališta preuzela Barbara Hieng Samobor (Lukan, *Slovenska dramaturgija*).

Mnogo je glumaca danas pri radu izgubljeno bez dramaturga, jer su svjesni kako je dragocjena njegova pomoć pri nastajanju uloge. Ovdje se, naravno, radi o tipu dramaturga koji aktivno i kontinuirano intervenira u procesu nastajanja predstave, koji prati probe i odluke redatelja, i koji je u stanju imati distanciju kritičke prosudbe tzv. prvoga gledatelja, ili prema Pavisu, "prvoga unutarnjeg kritičara". Pri tome se uspostavlja blizak odnos sa svim tvorcima predstave i istodobno predane pripadnosti projektu, bez obzira na mogućnost institucionalne distancije koju dramaturgu osigurava njegovo stalno radno mjesto.

Ukoliko se ikada ikome i pokušala prikristi uzvišena ideja o tome da je dramaturg netko tko se bavi posve nedefiniranim poslom i nije daleko od prodavača magle, sada već dugo nije tako. Većina redatelja želi raditi u paru, jer ako su umješni, na posljertku mogu iz toga saveza osobno profitirati.

U dugogodišnjoj dramaturškoj praksi, tek sam nedavno doživjela da me je gledateljica pisanim putem izgrdila i svalila na mene svu krivicu za, po njezinoj ocjeni, neuspjelu i nekomunikativnu predstavu. Redateljka kao

Dramaturg uvijek radi u korist predstave, nerijetko preuzima zadatke redatelja, puno se i predano bavi glumcima, ne grabi se za nagrade (koje struka još nije institucionalizirala), a budući da je njegov rad teško odijeliti, zasluge uvijek idu samo redatelju.

potencijalnog "sukrivca" nije ni spomenula. Razmišljajući o tome, bila sam zapravo počašćena – konačno mi je uspjelo izići iz anonimnosti. Premda uz pomoć prijekora.

Sa slovenskoga prevela Vesna Đikanović